

Efterskrift til ”Frihedens Fe”

I 1908 udsendte Nexø samlingen *Af Dybets Lovsang*. Fire ud af dens fem fortællinger er henlagt til samtidens København og én til Bornholm.

De fire københavnerfortællinger foregår som noget nyt i Nexøs novellistik blandt storbyens moderne almue og er besk samfundskritiske – i nogen modsætning til hans tidligere almueskildringer fra det førindustrielle Bornholm. Denne emnekreds, den moderne storby-almues tilværelse, havde han ganske vist tidligere afsøgt journalistisk med en lang række klummer om ’havarerede eksistenser’ i dagbladet *København* 1900-1902, men den var ny i hans novellistiske, fiktionale produktion. Hovedpersonerne i de enkelte fortællinger skildres solidarisk, og tonen er sort humoristisk, men bag den afslørende samfundssatire er der lys.

Et forarbejde til nærværende fortælling publicerede Nexø 1905 under titlen ”For Frihed, for Frihed –” i *Verdensspejlet* med denne redaktionelle indledning:

”I nedenstående Skitse har Forfatteren Martin Andersen Nexø fortalt en stakkels Tjenestepiges Historie. Netop i disse Dage, da den Kommission, som skal udarbejde et Udkast til den nye Tyendelov, er traadt sammen, bør denne Skildring læses med den største Agtpaagivenhed.”

Tyendeloven af 1854 fastlagde tjenestefolks underordnende retsstilling i forhold til deres herskab. Tjenestefolk var lovpligtigt udstyrede med en ’skudsmålsbog’, hvori arbejdsgiveren anførte sine betragtninger over tyendets pligt troskab og arbejdsevner. Husbond havde ’revselsesret’, det vil sige ret til korporlig afstraffelse af det voksne tyende. Tyendet havde ingen øvre arbejdstid og måtte ikke forlade arbejdspladsen uden tilladelse. I politisk henseende havde tyendet hverken valgret eller valgbarhed.

Imod disse forhold kæmpede mange socialdemokratiske og radikale politikere, og også forfattere som Johan Skjoldborg og Jeppe Aakjær deltog i denne

kamp; i 1904 udgav Aakjær således sin agitatoriske roman *Vredens Børn – Et Tyendes Saga*. Den legendariske Carl Westergaard grundlagde i 1907 fagforeningen Tyendeforbundet, hvori han selv blev både formand, redaktør og kasserer. Også socialdemokraten Peter Sabroe, 'børnenes og de udsattes værner', indtog en fremskudt plads i kampen. Årene frem til 1915, hvor der bliver indført almindelig valgret i Danmark, også for kvinder og tyende, og 1921, hvor Tyendeloven erstattedes af en moderne 'medhjælperlov', var præget af kamp for bedre arbejdsvilkår og en bedre retsstilling for tyendet.

Nexøs bidrag til denne kamp var mere kunstnerisk end direkte agitatorisk som Aakjærs. Men hans skildringer af landproletariatets forhold i *Pelle Erobreren's* første bind (1906) og af lærlinges livsvilkår i romanens andet bind (1907) gjorde deres for at gøde jordbunden for opgøret med tyendeloven. Det samme gjorde også *Ditte Menneskebarn* (1917-1921) og flere af Nexøs fortællinger, herunder den lavmælte skildring af en tjenestepiges liv i fortællingen "Frihedens Fe".

Det er først og fremmest tyendets bundethed, dets ufrihed, fortællingens hovedperson 'Vera' vil frigøre sig fra, da hun opgiver livet som tjenestepige og i stedet vælger den hårde tilværelse som fabrikspige. Hendes valg afspejler den vej, hundredtusinder af almuepiger gik i disse år.

- *Henrik Yde*